

Валерій ДРЕШПАК

*Національна академія державного управління
при Президентіві України**Дніпропетровський регіональний інститут державного управління***КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ
СЕМІОТИЧНИХ УТВОРЕНЬ У СУЧАСНОМУ
ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ**

Формулюються концептуальні підходи до функціонування семіотичних утворень у сучасному державному управлінні. Окреслюються та аналізуються проблеми їх упровадження в українську державно-управлінську практику. Пропонуються пріоритетні напрями забезпечення функціонування семіотичних утворень у державному управлінні сучасної України.

Ключові слова: державне управління, семіотичне утворення, семіотика, знаки, символи.

Валерій Дрешпак. Концептуальные подходы к функционированию семіотических образований в современном государственном управлении

Формулируются концептуальные подходы к функционированию семіотических образований в современном государственном управлении. Очерчиваются и анализируются проблемы их внедрения в украинскую государственную управленческую практику. Предлагаются приоритетные направления обеспечения функционирования семіотических образований в государственном управлении современной Украины.

Ключевые слова: государственное управление, семіотические образования, семіотика, знаки, символы.

Valeriy Dreshpak. Conceptual approaches to functioning of semiotics formations in the modern public administration

Conceptual approaches to functioning of semiotics formations in the modern public administration are formulated. Problems of their introduction in the Ukrainian public-administrative practice are outlined and analyzed. Priority directions of maintenance of sphere of functioning of semiotics formations in the public administration of modern Ukraine are offered.

Key words: public administration, semiotics formations, semiotics, signs, symbols.

Для державного управління, що є сферою взаємодії людей, а відтак являє собою соціокультурне явище, невід'ємним є такий універсальний компонент (за визначенням відомого соціолога П. Сорокіна), як матеріальні носії значень, цінностей і норм, що забезпечують цю взаємодію. Особливе місце серед таких носіїв посідають «символічні провідники», які впливають на людину та суспільство не стільки завдяки своїм фізичним властивостям, скільки символічному значенню, що приписується їм [3, с. 206]. Проблеми, пов'язані з функціонуванням таких семіотичних явищ, як знаки, емблеми, символи, образи, ритуали, міфи, цілісні семіотичні системи тощо (у термінах П. Сорокіна це – «символічні провідники») у певних соціокультурних середовищах, на наш погляд,

набувають актуальності з певною регулярністю та пов'язані з періодичними трансформаціями в соціумі та культурі. Не є винятком і сучасне державне управління з притаманним йому набором значень, цінностей, норм, а також символічних провідників, що трансформуються під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, пов'язаних, зокрема, з глобальними перетвореннями соціокультурної сфери, інтенсивним розвитком інформаційно-комунікативних технологій і суспільно-політичними трансформаціями. Такі зміни соціокультурного середовища, самої державно-управлінської системи актуалізують питання функціонування семіотичних утворень у державному управлінні та потребують їх розв'язання як на теоретичному, так і на прикладному рівнях.

Аналіз сучасних досліджень у філософії, історії, соціології, політології, культурології, комунікативістиці, науці державного управління свідчить про нову хвилю інтересу до вивчення семіотичних аспектів соціальних явищ і процесів. Причому найбільш сильно це виявилось на пострадянському просторі, де останнім часом відбулися кардинальні соціальні зрушення, актуалізувалися проблеми пошуку нових шляхів і засобів розвитку системи державного управління в умовах, що склалися. Лише протягом останнього десятиліття різноманітні семіотичні утворення як елементи конструювання певних семіотичних просторів, семіотичної реальності, як засоби реалізації та репрезентації державної влади, здійснення державного управління тощо стають предметом досліджень ряду українських і російських учених. Останнім часом ця тема була в полі зору таких дослідників, як П. Бакланов, Л. Богата, В. Бурлачук, Г. Глотова, Н. Дашенкова, О. Кармадонов, Н. Костенко, Е. Мамонтова, Д. Місюрів, Т. Огаренко, В. Полянська, В. Похльобкін, В. Поцелуєв, Г. Почепцов, В. Речицький, С. Сergyоїн, Ю. Шайгородський, О. Шейгал та ін.

Вважаємо за необхідне визначити концептуальні підходи до функціонування семіотичних утворень у державному управлінні, що могло б бути підставою для формування методологічних основ модернізації та підвищення ефективності державного управління України на засадах гуманістичного підходу в сучасних умовах глобальних перетворень соціокультурної сфери, інтенсивного розвитку інформаційно-комунікативних технологій і суспільно-політичних трансформацій.

Мета цієї статті – окреслити концептуальні підходи до функціонування семіотичних утворень у сучасному державному управлінні та запропонувати пріоритетні напрями забезпечення функціонування цих утворень у державному управлінні України на нинішньому етапі державотворення.

Під поняттям «семіотичне утворення» ми розуміємо цілісне поєднання у визначеному соціокультурному просторі внаслідок

природних процесів та/або творчої діяльності людини об'єкта онтологічної реальності (означуваного), семіотичної форми (знака) і значення чи смислу, сформованого під впливом соціальних (групових) і ментальних (особистісних) традицій означення й осмислення явищ і процесів. Функціонування семіотичних утворень полягає у встановленні, підтриманні, збереженні, трансляції та відтворенні взаємозв'язку зазначених вище елементів і спрямоване в державному управлінні на забезпечення репрезентації та легітимації системи державного управління, внутрішніх і зовнішніх комунікацій, а також здійснення цілеспрямованого державно-управлінського впливу. Численні проблеми, що виявляються останнім часом у цих площинах, дуже часто якраз і пов'язані з функціональними збоями в семіотичній площині.

Сучасне державне управління як соціокультурне явище покликане забезпечувати організованість суспільного життя в межах певного державного утворення, під тиском ряду чинників має інтенсивно змінюватися, модернізуватися, аби постійно відповідати стану середовища та об'єкта управління. У цих процесах неодмінно зазнають змін семіотичні утворення, пов'язані з елементами системи державного управління. Але водночас їх функціонування має бути безперервним і ефективним, забезпечувати функціональну цілісність усієї державно-управлінської системи. Таким чином, має йти мова про структурно-функціональну модернізацію семіотичних утворень у державному управлінні, яка б у сучасних умовах відповідала динамічним змінам середовища. З огляду на роль держави в цих процесах основними підходами до функціонування семіотичних утворень у державному управлінні можна вважати такі:

- 1) встановлення державою тотального контролю за процесами функціонування семіотичних утворень у державному управлінні;
- 2) відмова від втручання держави в природні процеси функціонування семіотичних утворень у державному управлінні;
- 3) збалансоване поєднання природних і керуючих (з боку держави) впливів на процеси функціонування семіотичних утворень у державному управлінні.

При цьому природними вважатимемо тут пасивні впливи середовища, що викликають еволюційні зміни семіотичних утворень у процесі їх функціонування з пристосуванням до умов середовища (зовнішнього або внутрішнього), що постійно змінюється, а керуючими – активні цілеспрямовані впливи, метою яких є зміна конкретних параметрів функціонування семіотичних утворень або ж умов середовища.

Для сучасного державного управління з його тенденціями до розширення ролі демократичних складових перший підхід (назвемо його «тоталітарний»), очевидно, може вважатися неприйнятним. Щоправда, його елементи можуть виявлятися в умовах так званої «керованої демократії», коли суспільству цілеспрямовано насаджуються певні

норми та цінності, активно впроваджується «офіційна інтерпретація» знакових історичних подій, суспільних процесів і явищ тощо.

Другий підхід (назвемо його умовно як «ліберальний») також має певні обмеження щодо застосування в сучасних умовах. Зокрема, у період глобальних трансформацій у сучасному світі спостерігається домінування соціокультурних настанов Заходу і повсюдне проникнення (у тому числі й до інших національних систем державного управління) семіотичних утворень, генерованих західною цивілізацією. Поширення масової культури обумовлює появу більш простих, іноді примітивних семіотичних утворень, що мають репрезентувати серед іншого й систему державного управління. З огляду на це залежно від інтенсивності соціокультурних і технологічних змін у різних суспільствах різні держави мають формувати власний набір засобів забезпечення функціонування семіотичних утворень у державному управлінні, оскільки за таких умов сподівання на самоорганізаційні процеси в соціокультурному просторі можуть призвести до деструктивних явищ.

Таким чином, в умовах сучасних трансформацій найбільш прийнятним може виявитися третій підхід (дамо йому назву «збалансований»), що вимагає гнучкого підходу до керування процесами функціонування семіотичних утворень у державному управлінні з урахуванням впливів середовища й оперативним реагуванням на них. Саме тоді національна система державного управління буде здатна інтегруватися до глобального соціокультурного простору, не позбавляючись при цьому власної унікальності та зберігаючи внутрішні ресурси для забезпечення ефективного функціонування притаманних їй семіотичних утворень. Упровадження збалансованого підходу в сучасну українську державно-управлінську практику, за нашими оцінками, має супроводжуватися формуванням і впровадженням відповідних етичних принципів щодо роботи з семіотичними утвореннями в державному управлінні, цілеспрямованою роботою щодо підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з управління семіотичними процесами в системі державного управління та місцевого самоврядування. Це обумовлено тим, що попередня практика роботи з семіотичними утвореннями в державному управлінні ґрунтувалася переважно на «тоталітарному» та «ліберальному» підходах і в нинішніх умовах не може бути ефективною.

Трансформаційні процеси, притаманні сучасній системі державного управління України, поряд з глобальними змінами в соціокультурній сфері визначають серед іншого й ряд проблем функціонування семіотичних утворень у державному управлінні. На наш погляд, найбільш значущі з них перебувають у суспільно-політичній, безпековій і гуманітарній площинах. На них наголошується і в програмних документах Президента України, аналітичних матеріалах Національного інституту стратегічних досліджень.

Зі зміною орієнтирів розвитку суспільства та держави і формально,

і сутнісно коригуються семіотичний простір державного управління, з'являються нові семіотичні утворення або ж відбуваються корективи у системі зв'язків означуваних об'єктів, знаків і значень/смислів. Так, модернізацію суспільних відносин і політичної системи сучасної України запропоновано здійснювати в напрямі подальшого розвитку держави на засадах ідеї республіканізму, що певним чином відрізняється від усталених на цей час уявлень українців про роль держави та суспільства. Ця ідея має три виміри:

– політичний, пов'язаний із загальним виборчим правом, що створює інституціональне підґрунтя розвитку демократії через включення громадян у політичне управління;

– соціальний, що будується на громадянському розумінні суспільства як спільного блага та свідомому ототожненні власної долі та майбутньої історії спільноти;

– культурний, орієнтований на створення єдності громадян, сформованої за принципом недискримінаційного включення всіх етнічних, конфесійно-релігійних і соціальних груп [2, с. 43 – 44]. Реалізація ідеї республіканізму в політичній сфері тягне за собою необхідність коригування ціннісних орієнтацій суспільства, а отже, і застосування відповідних управлінських засобів.

У безпековій сфері серед викликів, обумовлених глобальними трансформаціями, називають підвищення конфліктогенності у світі, появу нових загроз безпеці, у яких відображується вся складність нового світоустрою, зокрема культурний вандалізм, нові ідеологічні конфлікти. При цьому відповідь на такі виклики лише з позицій оборони та безпеки є недостатньою і навіть неможливою. Змін потребує вся система міждержавних, економічних і соціокультурних відносин [2, с. 37 – 38]. У цьому контексті має йти мова про створення безпечних умов функціонування семіотичних утворень безпосередньо в державному управлінні та національному соціокультурному просторі, протидію інформаційним атакам ззовні, формування стійкого позитивного ставлення громадськості до ідеалів і цінностей української державності.

Пов'язаними з попередніми є проблеми гуманітарної, виразно семіотичної за своєю суттю, сфери. Однією з найгостріших проблем гуманітарної політики та безпеки України називають жорстку кризу національної ідентичності, яка є складовою частиною системної суспільної кризи. Питання, що стосуються національної ідентичності – мовна політика, історична пам'ять, національно-культурні пріоритети – в умовах політичного протистояння загострилися до критичного рівня [2, с. 128]. Саме в цій площині необхідно більш витончено застосовувати як засоби державного управління різноманітні семіотичні утворення. Зокрема, коли мова йде про таку чутливу гуманітарну складову державно-суспільного розвитку, як історична пам'ять.

Автори аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних

досліджень «Концептуальні засади державної політики пам'яті» зазначають, що в демократичному суспільстві найбільш резонансні питання вітчизняної історії повинні ставати предметом абсолютно вільного обговорення. Свобода вибору ідентичності, світоглядний плюралізм, першість індивідуальних прав над колективними та інші демократичні принципи повинні замінити практику примусового нав'язування «офіційної пам'яті», метою якої була абсолютна гомогенізація колективних уявлень про минуле. Саме монополізм, відсутність суспільного діалогу стали головними причинами неконкурентоспроможності компартійного історичного нарративу. Завдання держави полягає у створенні сприятливих умов для самоорганізації історичної пам'яті як соціокультурної системи. Поступовість дій у зазначеній сфері державної політики є її необхідною ознакою. З огляду на значну інерційність змін у суспільних поглядах щодо такої категорії, як історична пам'ять, акселерація процесу впровадження нового нарративу може викликати відторгнення новацій у певних групах громадян і створювати напруженість відносин між центром і регіонами [1]. Зауважимо, що наведена рекомендація є дуже вдалою ілюстрацією збалансованого підходу до забезпечення функціонування семіотичних утворень, коли вплив на соціокультурне середовище виявляється більш прийнятним, ніж безпосередня «офіційна» інтерпретація (у даному випадку – історичних подій).

Поглиблений аналіз наявних проблем функціонування семіотичних утворень у державному управлінні, сучасних чинників, що впливають на цей процес, дозволяє нам сформулювати пріоритетні напрями забезпечення функціонування цих утворень у державному управлінні України на нинішньому етапі державотворення. На наш погляд, такими напрями мають стати:

– реалізація на практиці принципу збалансованого функціонування об'єктивно реальних і семіотичних елементів у системі державного управління України;

– упровадження збалансованого підходу до забезпечення функціонування семіотичних утворень у державному управлінні України, що дозволяє комбінувати природні та керуючі впливи;

– втілення в практику державно-управлінської діяльності нових прикладних технологій управління, заснованих на розумінні державного управління та державно-управлінських відносин як соціокультурних явищ;

– удосконалення раніше напрацьованих методів і технологій державно-управлінської діяльності в семіотичному просторі державного управління, що в сучасних умовах динамічно змінюється;

– завершення формування системи державних символів України та розширення інформаційно-просвітницької роботи з метою виховання поваги до них, посилення їх впливу як засобів консолідації суспільства, удосконалення нормативно-правового регулювання питань використання державних символів України;

- забезпечення захисту національного соціокультурного простору України від деструктивних впливів;
- формування та впровадження в практику державно-управлінської діяльності етичних принципів щодо роботи з семіотичними утвореннями в державному управлінні;
- здійснення підготовки та підвищення кваліфікації фахівців з управління семіотичними процесами в системі державного управління та місцевого самоврядування.

Визначені підходи та напрями практичної діяльності доцільно покласти в основу Концепції забезпечення функціонування семіотичних утворень у державному управлінні України в сучасних умовах. Ця Концепція має закласти методологічні основи модернізації та підвищення ефективності державного управління України на засадах гуманістичного підходу в умовах глобальних перетворень соціокультурної сфери, інтенсивного розвитку інформаційно-комунікативних технологій і суспільно-політичних трансформацій. Окреслені підходи до забезпечення функціонування семіотичних утворень у державному управлінні також доцільно враховувати під час розробки, впровадження та оцінювання комунікативної політики органів державної влади України, а також реформування системи державного управління України в частині модернізації засобів державного управління.

Список використаних джерел

1. **Концептуальні** засади державної політики пам'яті : аналіт. зап. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/articles/269.
2. **Послання** Президента України Віктора Януковича до Українського народу (з Експертною доповіддю НІСД «Україна XXI століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації») / уклад. А. В. Єрмолаєв. – К. : НІСД, 2010. – 128 с.
3. **Сорокин П. А.** Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин ; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согамонов ; пер. с англ. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.

Надійшла до редколегії 28.02.11